

საქართველოში კავკასიოლოგიური სკოლის ფუძემდებელი

აკადემიკოსი არნოლდ ჩიქობავა

მეოცე საუკუნის უდიდესი ენათმეცნიერის, ქართული და ქართველური ენების მკვლევრის, იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების ფუძემდებლის, აკადემიკოს არნოლდ ჩიქობავას სახელს უკავშირდება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ქართული და კავკასიური ენათმეცნიერების ძლიერი სამეცნიერო სკოლის დაფუძნება. იგი არის ქართული ენათმეცნიერული აზრის ისტორიკოსი, ზოგადი ენათმეცნიერების თეორეტიკოსი, აღწერითი და შედარებითი ქართველური ენათმეცნიერების გამორჩეული წარმომადგენელი. იგი არის მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის კავკასიოლოგთა აღმზრდელი, მოძღვარი და დიდი საზოგადო მოღვაწე. არნოლდ ჩიქობავა უნიკალური მოვლენაა ენათმეცნიერებაში. მნელია მოიძებნოს სხვა მეცნიერი, რომელიც ერთდროულად იკვლევდა როგორც ზოგადად ენასა და მის ფუნქციებს, ისე კონკრეტულად ქართულ, ქართველურ და იბერიულ-კავკასიურ ენებს, მათ ფონეტიკურ-გრამატიკულ სტრუქტურას, ისტორიულ და გენეტიკურ ურთიერთობებს, ზოგადი ენათმეცნიერების პრობლემებს, ლექსიკოლოგიასა და ლექსიკოგრაფიას, სალიტერატურო ქართული ენის ნორმალიზაციის საკითხებსა და ტერმინოლოგიას.

არნოლდ ჩიქობავა 1918 წელს ახლადგახსნილ თბილისის უნივერსიტეტის სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის საენათმეცნიერო დარგზე ჩაირიცხა. 1922 წელს, უნივერსიტეტის დამთავრებისთანავე, იგი აკაკი შანიძის წარდგენით „პროფესორობისთვის მოსამზადებლად“ დატოვეს. 1929 წელს უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულთაგან მან პირველმა დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია. 1933 წელს არნოლდ ჩიქობავა პროფესორად დაამტკიცეს.

სალიტერატურო ქართული არნოლდ ჩიქობავას კვლევისა და განსაკუთრებული ზრუნვის საგანი იყო. იგი იკვლევდა ქართულ ენას დიალექტებითურთ, იკვლევდა მწერლის ენას, ინტენსიურად მუშაობდა სალიტერატურო ქართული ენის ნორმალიზაციის საკითხებზე. სწორედ მას ეკუთვნის ფუძემდებლური პრინციპები ამ ნორმების დადგენისა. იგი არის ფუნდამენტური რვატომიანი განმარტებითი ლექსიკონის რედაქტორი.

1924 წელს თავის საპროგრამო ხასიათის წერილში არნოლდ ჩიქობავა აღნიშნავდა: „ქართულისა და მის მონათესავე მეგრულ-სვანურის გარდა სხვა კავკასიური ენები ჩვენი ყურადღების ცენტრში უნდა იყვნენ“. აქვეა დასახული ის გზები და თეორიული წანამძღვრები, რომელთა საფუძველზეც უნდა წარმართულიყო და წარიმართა კიდევ ჩვენში საენათმეცნიერო მუშაობა ამ ენათა შესასწავლად.

საქართველოში საფუძველი ჩაეყარა მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესწავლას ადგილზე, როგორც იტყვიან, საველე პირობებში. მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათა შემდგომი კვლევა-ძიების წარსამართად შეიქმნა სათანადო სამეცნიერო სასწავლო სტრუქტურული ერთეულები: უნივერსიტეტში კავკასიურ ენათა კათედრა (1933წ.). ამ კათედრასთანავე ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ჩამოყალიბდა კავკასიურ ენათა განყოფილება, რომლის მიზანი იყო ლინგვისტ-კავკასიოლოგთა მომზადება, 1936 წელს კი ნიკო მარის სახელობის ისტორიისა და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტში კავკასიურ ენათა განყოფილება დაფუძნდა. ორივე სამეცნიერო დანაყოფის ხელმძღვანელი არნოლდ ჩიქობავა იყო. მან მნიშვნელოვნად განაპირობა, რომ ამ ენათა კვლევა ორივეგან ერთიანი სამეცნიერო გეგმით მიმდინარეობდა და ერთმანეთის მუშაობას ავსებდა.

არნოლდ ჩიქობავას, მისი კოლეგებისა და მოწაფეების მიერ ჩამოყალიბდა იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, როგორც დამოუკიდებელი საენათმეცნიერო დისციპლინა. ტერმინით – იბერიულ-კავკასიური ენები – აღინიშნა გენეტიკურად დაკავშირებულ ენათა ერთობლიობა, ოჯახი; ესაა ქართველური, აფხაზურ-ადიღური, ნახური და დაღესტნური ენები. არნოლდ ჩიქობავა ამ ენათა თავდადებული დამცველი და პროპაგანდისტი იყო. მან ამ ენათა ნათესაობის დასაბუთებას, მასთან დაკავშირებულ პრობლემატიკას არაერთი მონოგრაფია თუ თეორიული ხასიათის გამოკვლევა მიუძღვნა.

საქართველოში გამოქვეყნდა არაერთი მთის კავკასიური ენის აღწერითი გრამატიკა, განმაზოგადოებელი სახის რამდენიმე ნაშრომი, კერძო გრამატიკული საკითხისადმი მიძღვნილი გამოკვლევები, მონოგრაფიები, ცალკეული სამეცნიერო წერილები, სამეცნიერო კრებულები და სხვა. ყველა მათგანს არნოლდ ჩიქობავას ხელი ატყვია – ან როგორც რედაქტორისა, ან როგორც კონსულტანტისა, ან როგორც „შინაგანი ცენზორისა“.

1946 წლიდან გამოდის საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ორგანო „იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება“, რომლის რედკოლეგიის წევრი არნოლდ ჩიქობავა გახლდათ, 1974 წლიდან კი მან საერთაშორისო კავკასიოლოგიური ორგანო „იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწდეული“ დააფუძნა.

არნოლდ ჩიქობავას ინიციატივითა და ხელმძღვანელობით კავკასიის სხვადასხვა ქალაქში ყოველ ორ წელიწადში ერთხელ ტარდებოდა იბერიულ-კავკასიურ ენათა სისტემისა და ისტორიისადმი მიძღვნილი რეგიონული სამეცნიერო სესიები, რომელზეც სუფევდა აზრთა ურთიერთგაზიარების მეგობრული ატმოსფერო, რაც დიდად უწყობდა ხელს სპეციალისტების ურთიერთდაახლოებასა და კოლეგიალურ ურთიერთობას.

მეცნიერი ეწეოდა პედაგოგიურ მუშაობას, კითხულობდა არაერთ საგანს. მის მიერ წაკითხული თითქმის ყველა სასწავლო დისციპლინაში არნოლდ ჩიქობავამ შექმნა საუნივერსიტეტო სახელმძღვანელოები. მეცნიერულ მონაპოვარს იგი ხალხის სამსახურში აყენებდა. აქვეყნებდა მასწავლებლებისათვის სპეციალურ წერილებს ქართული ენის აგებულების რთულ საკითხებზე, მონაწილეობდა საშუალო სკოლის პროგრამების შედგენაში.

არნოლდ ჩიქობავა მოძღვართმოძღვარია, აღმზრდელი კავკასიოლოგთა რამდენიმე თაობისა, რომელთა წარმომადგენლები დღესაც ნაყოფიერად მუშაობენ საქართველოში, მოსკოვსა და სანკტ-პეტერბურგში, ჩრდილო კავკასიის სხვადასხვა რეგიონში, უცხოეთში.

არნოლდ ჩიქობავას მიანიჭეს აფხაზეთის, დაღესტნის, ჩეჩნეთ-ინგუშეთის, ყაბარდო-ბალყარეთის მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდება; იგი არის საქართველოს სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი, ივ. ჯავახიშვილისა და ლომონოსოვის პრემიების ლაურეატი, ბერლინის ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი, დიდი ბრიტანეთის ფილოლოგთა საზოგადოების პირველი საპატიო წევრი საქართველოდან, საქართველოს ეროვნულ მეცნიერებათა აკადემიის დამფუძნებელი, ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ერთ-ერთი დამაარსებელი, კავკასიის ერთობის ეთნოკულტურული და ლინგვისტური საფუძვლების შემქმნელი, კავკასიის დიდი შვილი, მოძღვართმოძღვარი, რომელიც დღესაც გვიკვალავს მეცნიერების რთულ გზას.